

Az európai szénkorszak lezárása

Az állami támogatások megszüntetésének nyomon követése 10 országban

Leah Worrall és Laurie van der Burg

Magyarország

Átláthatóság – Beszámolás a támogatásokról

Értékelés: gyenge

- A Magyar kormány nem tesz közzé jelentést a szénenergia-ipart és a szénbányászatot érintő állami támogatásáról.

Szénbányászat – Támogatások fokozatos megszüntetése

Értékelés: jó

- 2014-es bezárásáig állami támogatásban részesült a veszteségesen működő Márkushegyi bánya. A támogatás most az átmenet elősegítésére összpontosít, beleértve az állami tulajdonú szénbányák megszüntetését, és a bányászok szociális támogatását.

Szén alapú villamosenergia-termelés – támogatások fokozatos megszüntetése

Értékelés: nagyon gyenge

- A szén alapú villamosenergia-termelés és átvétel támogatott áron történt. Támogatott a szén háztartási felhasználása és kedvezményes adó terheli a szén használó távfűtést. Mindkét támogatás ösztönzi a hazai szénfogyasztást.

1. A széntermelés és felhasználás alakulása Magyarországon

Ugyan a szén termelése és felhasználása fokozatosan csökken Magyarországon, de ez a fajta energiaforrás továbbra is központi szerepet játszik a magyar energia és bányászati szektorban. A szénbányászat fokozatos megszüntetése és a széntüzelésű energiatermelés csökkentése érdekében tett lépések eddig nagyon lassan és nem elég hatékonyan történtek meg.

A széntüzelésű erőművek ellátásához Magyarországon barna- és feketeközenet, valamint lignitet bányásztak, de a széntartalékok ma már kifogyóban vannak, így az ország jelenleg csak lignitet és közenet termel (International Energy Agency (IEA), 2016). 2015-ben a hazai széntermelés az országos igény mindössze 55%-át fedezte, a fennmaradó szükségletet az ország amerikai, cseh, lengyel, német, brit, kanadai, ausztrál és orosz importból fedezte (IEA, 2016). Az Eurocoal (2015) adatai szerint a legnagyobb, aktívan szénbányászattal foglalkozó vállalat, a Mátrai Erőmű Zrt. további lignit tartalékok kiaknázásának lehetőségét vizsgálja. A Eurocoal becslése szerint a jelenlegi hazai köszén- és lignitvagyon 10,5 milliárd tonnára tehető (Eurocoal, 2015).

A fent említett termelés csökkenés ellenére, a szén továbbra is a villamosenergia-termelés második legnagyobb forrása Magyarországon a nukleáris energia után, részaránya 2014-ben 21%-ot tett ki. Ez az 1990-es értékhez képest (30%) csökkenést jelent, de a 2010-es 17%-hoz képest növekedést. (World Development Indicators (WDI), 2017) Mint a legnagyobb villamosenergia termelési forrás Magyarországon, az atomenergia a hazai villamosenergia-termelés 53%-át tette ki 2014-ben míg a földgáz 14%-át, a megújuló energiaforrások - elsősorban a biomassza - pedig 10%-át (WDI, 2017). A villamosenergia-ellátás jelentős része, 45%-a 2014-ben importból származott, főleg Szlovákiából (IEA, 2014). Az ország villamosenergia-termelésében az állami tulajdonú MVM dominál, mely a termelés 57%-át adja (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD), 2015).

A klímaváltozás ellen tett vállalások és a megújuló energiaforrások javuló versenyképessége egyre növekvő versenyképessége ellenére, Magyarországon a villamos áram előállításához használt szén mennyiség csak nagyon kis mértékben csökkent (kevesebb mint 4%-kal az elmúlt tíz évben) (WDI, 2017). 1999-től, Magyarország energetikai stratégiai dokumentumaiban látni jeleket arra, hogy a szén tüzelésű energia kapacitástól elmozdulás történt egy tisztább, bár még mindig fosszilis tüzelőanyag alapú technológiát használó termelés - mint például a gázturbinák - felé (Global Energy Network Institute (GENI), 2016). Azonban a kormány, a 2030-ig szóló Nemzeti Energiastratégia keretében a szénnek ismét fontos szerepet szán Magyarországon. Ez előírja a hazai szén- és lignitvagyon 'környezetbarát' felhasználási módszerét energia fejlesztésre (Magyar Nemzeti Fejlesztési

Minisztérium, 2012). A kormány indoklása szerint a széntartalék energiaforrásként működhet válsághelyzet esetén (pl. földgáz árdrágulás vagy nukleáris válság) és azt is kifejtették, hogy egy értékes kereskedelmi kultúra eltűnését akadályoznák meg. (Magyar Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, 2012). Ennek ellenére, megközelítőleg 12 milliárd €-t engedélyezett az Európai Unió (EU) kibocsátás-kereskedelmi rendszere (ETS) az energia szektor modernizációjára és diverzifikációjára 2013 és 2019 között (Crisp, 2016). Ez magában foglalja az alacsony karbonintenzitású földgázellátás növelését, valamint egy hatékonyabb, intelligens hálózati rendszer (smart grid) projekt megvalósítását. (Európai Bizottság, 2012; Carbon Market Watch, 2016).

Bár a Magyarországon tervezett szén alapú villamosenergia kapacitásból, több mint 3GW visszavonásra került 2010 és 2016 között, vannak tervek szén alapú villamosenergia termelő kapacitás építésére az országban (Global Plant Tracker, 2017). Például a Mátra Erőműben - amely az ország legnagyobb lignittüzelésű erőműve - jelenleg is tervezés alatt áll egy 500MW beépített kapacitású lignittüzelésű blokk (GENI, 2016; Global Plant Tracker, 2016; Rocha et al., 2017).

A tény, hogy Magyarországon továbbra is a szénenergiára támaszkodik, jelentős társadalmi és környezeti költséget okoz. 2014-ben, ez Magyarországon teljes üvegházhatású gáz kibocsátásának 13 %-át jelentette, mely 7 millió tonna széndioxid egyenértékű üvegházhatású gáz kibocsátásnak felel meg (MtCO_{2e}) (Sandbag, 2016). A szénenergia-ipar becslések szerint 290 és 560 millió Euro egészségügyi költséget és több mint 200 korai elhalálozást okozott 2013-ban, amely viszont nem tartalmazza a Mátrai Erőmű által okozott egészségügyi költségeket és korai halálozásokat (Schaible et al. 2016).

2. A szén és a szén alapú villamosenergia termelés támogatásának helyzete Magyarországon

Mint az EU és egyben a G20 csoport tagja, Magyarország 2009 óta minden évben megerősítette elkötelezettségét amellyel, hogy fokozatosan megszünteti a fosszilis tüzelőanyagokra fordított támogatást. 2016-ban - mint EU és G7 csoport tag - az ország fel is szólított minden országot arra, hogy 2025-ig szüntessék meg a fosszilis tüzelőanyag támogatását. E mellett az Európai Bizottság többszörösen felszólította tagállamait, hogy 2020-ig szüntessenek meg minden olyan tüzelőanyag használatot, beleértve a fosszilis tüzelőanyagokat is, melyek a környezetet súlyosan károsítják.

Ezen elkötelezettségei ellenére Magyarország továbbra is folytatja a szénhasználat támogatását. Amíg a támogatások egy része a korábbi szénbányák üzeme kívül helyezését célozzák, illetve az egykori szénbányászokat támogatják szociális hátrányuk felszámolásában (az 1. táblázat

tartalmazza az összes támogatást), addig más intézkedések a fentieknek ellentmondva ösztönzik a szén termelését és használatát. Ide tartozik például a már említett háztartások részére juttatott támogatás és a távfűtési adókedvezmény (International Institute for Sustainable Development (IISD), 2012). 1990 óta a villamosenergia-fogyasztókra terhelt 'szén fillér' járulék elősegítette a szénbányászatot a versenyképtelen Márkushegyi Bányában, és fenntartotta a széntüzelésű energia termelését a Vértes Erőműben (OECD, 2015). A kormány a külszíni bányák működését is támogatja továbbképzéssel, amely a Nemzeti Szakképzési Jegyzékben is megtalálható. Ez egy államilag elismert szakképzés, aminek elvégzése hivatalos tanúsítvány megszerzésére ad lehetőséget (Vaszkó, 2017).

Annak érdekében, hogy elősegítse a szénbányászatból való elszakadást, a kormány a bányászatra használt területek rehabilitálását tervezi, a villamosenergia-fogyasztók által befizetett illetékekből (GENI, 2016). 2013-ban, az Európai Bizottság jóváhagyott egy 130 millió € értékű segély tervezetet a versenyképtelen Márkushegyi Bánya bezárására, és a 2014-ben bekövetkezett bezárás okozta szociális és környezeti ártalmak enyhítésére (EurActiv, 2010; Európai Bizottság, 2013; Euracoal, 2016). A Márkushegyi Bánya és az Oroszlányi Erőmű a közelmúltig termelt és használt fel szenet energetikai célra (Eurocoal, 2016). A kormány pedig továbbra is a költségvetés egy részét a szénbányászok továbbképzési programjára fordítja (Rosenthal, 2010).

3. Magyarországi szén támogatási intézkedések magyarázata

Átlagos éves szén támogatás (lásd táblázat): €74 millió egyenértékű 20,029 million Forint

Az alábbi bontás időrendi áttekintést ad Magyarország egykori, folyamatos és új támogatásairól. Az egykori támogatások már nem szerepelnek az éves átlagos becsült támogatási értékek között, mivel ezek már megszűntek.

- **Szénfillér (folyamatos: 1990 és 2018 között):** Nem lakossági villamosenergia-fogyasztók által fizett járulék, amelyet arra használtak, hogy a villamosenergia-szolgáltatókat támogassák a szén alapú villamos energia megvásárlására. A támogatás folytatódott a Vértes Erőmű működésének leállásáig (OECD, 2015). Eredetileg az intézkedés arra szolgált, hogy támogassák a széntermelést a veszteséges Márkushegyi bányában, mely ellátta a Vértes Erőművet. Azonban a bányát 2014-ben bezárták (OECD, 2015; Euracoal, 2016). A támogatás alapja az az EU szabály, mely előírja, hogy a szén alapú támogatást (villamosenergia-termelésre) 2018 végére fokozatosan meg kell szüntetni. (OECD, 2015) Az erre elkülönített teljes összeg 2005-2014 között a becslések szerint 318 millió € volt (OECD, 2015). Visszatekintve – 2004 és 2010 között – 229

millió € állami támogatást kapott a Vértes Erőmű, a Márkushegyi Bánya és az Oroszlányi Erőmű mindezt a Magyarországon történő szénbányászat és szénerőművek termelési tevékenységének támogatása céljából. (IEA, 2011).

- **Lakásfenntartási támogatás (folyamatos: 2003-tól napjainkig):** Az intézkedés kezdetben kizárólag az alacsony jövedelmű földgázfogyasztókat támogatta, később azonban kiterjesztették a lakossági fűtés támogatására is (szénre és egyéb tüzelőanyagokra is). 2010-től a támogatás már csak fűtésre korlátozódik. A kifizetések a hő szolgáltatóknak történnek, melyeket aztán a villamosáram fogyasztóknak kell átadniuk. Becslések szerint a teljes kifizetett összeg a 2010-2014 közötti időszakban elérte a 12,7 millió €-t (OECD, 2015). Megjegyzendő, hogy a Belügyminisztérium továbbra is biztosítja a támogatott barnaszenet és lignitet a helyi önkormányzatoknak, hogy azok a hatáskörükbe tartozó legszegényebb háztartásaiba juttassák el. Pályázati eljárás során, 2015-ben 182 önkormányzat kapott szociális szenet. (Vaszkó, 2017)
- **ÁFA csökkentés a távfűtésben (folyamatos: adatok 2009-től napjainkig):** Ez az intézkedés kedvezményes ÁFA adómértéket biztosít a távfűtést használók számára. A támogatás főleg a gáz fogyasztóknak kedvez, de részben a távfűtésre használt szén energiának is kedvező. Ez a támogatás, becslések szerint 2009 és 2014 között elérte a 40,6 millió €-t (OECD, 2015).
- **Bánya felszámolására nyújtott támogatás (folyamatos: adatok 2011-től napjainkig):** Ez az intézkedés a Magyar Kormány által nyújtott, állami tulajdonú szénbányák megszüntetését szolgálja. A kifizetések évi 3,4 millió € értékre tehetők (becslések csak 2011-től érhetőek el). A juttatások teljes összege 2011 és 2014 között 13,7 millió € volt (OECD, 2015).
- **Korkedvezményes nyugdíjazás szénbányászok részére (folyamatos: adatok 2011-től napjainkig):** A felszín alatti mély-kitermeléssel foglalkozó bányászok szociális juttatásokban részesülnek, a bányabezárás okozta szociális terhek csökkentése céljából. Többek között jövedelem támogatás, korkedvezményes nyugdíjazás, illetve "szén-járadósági kiegészítés" érhető el (OECD, 2015). A teljes előirányzott összeg a 2011-2014 időszakra megközelítőleg 115,1 millió € volt (OECD, 2015).

4. Lehetőségek a szén támogatás megszüntetésére Magyarországon

Összességében nézve valamennyi támogatás a szénbányák bezárására, valamint az egykori bányászok támogatására jött létre, segítséget nyújtva ezzel az átmenti időszakra. Azonban az egyéb intézkedések, mint a csökkentett adó mértéke, vagy a háztartási energiaszámla támogatás továbbra is ösztönzi a szénfogyasztást, ami ellentmond Magyarország elkötelezettségének a fosszilis erőforrások

támogatásának fokozatos megszüntetésére. Továbbá, a Nemzeti Energiastratégia 2030 kulcsfontosságú szerepet szán a széntüzelésű energiatermelésnek, beleértve a hazai szénkészlet hasznosítását. A környezetkárosító és gazdaságtalan szénhasznosítás helyett a Magyar

Kormánynak a megújuló energiaforrások bővítését kellene támogatnia.

1. Táblázat: Szén támogatás jelenlegi és új intézkedései

Intézkedés	Támogatás típusa	Célcsoport	Tüzelőanyag	Éves átlag (millió €)	Becsült számítás években	Forrás
Szénfillér	Költségvetési támogatás	Szén tüzelésű erőmű (egyéb)	Barnaszén	32.7	2005-2014	OECD (2015)
Háztartási energia számla támogatás	Költségvetési támogatás	Háztartások	Barnaszén, egyéb bitumenes szén és barna szén	1.9	2008-2014	OECD (2015)
Kedvezményes ÁFA kulcsú távfűtés	Adó ráfordítás	Háztartások	Barnaszén és egyéb bitumenes szén	6.8	2009-2014	OECD (2015)
Támogatás bányászati üzemeken kívül helyezésre	Költségvetési támogatás	Üzemeken kívül helyezés és rehabilitáció	Szén	3.4	2011-2014	OECD (2015)
Bányászati korengedményes nyugdíjazása	Költségvetési támogatás	Átmeneti támogatás	Szén	28.7	2011-2014	OECD (2015)

Hivakozások

- Carbon Market Watch. (2016) Fossil fuel subsidies from Europe's carbon market: The Lessons Learnt with Article 10c of the EU ETS Directive and Recommendations for the Post-2020 Period. Brussels: Carbon Market Watch; Prague: Central and Eastern European (CEE) Bankwatch Network (<http://carbonmarketwatch.org/wp-content/uploads/2016/04/Fossil-fuel-subsidies-from-Europes-carbon-market-final-web.pdf>).
- Crisp, J. (2016) 'Lawmakers eye excluding coal from EU energy transition funds'. London: EurActiv (<http://www.euractiv.com/section/energy/news/lawmakers-eye-excluding-coal-from-eu-energy-transition-funds/>).
- Coal Plant Tracker. (2017) 'Coal plants by country (MW) – January 2017'. EndCoal (<http://endcoal.org/wp-content/uploads/2017/03/Jan-2017-Proposed-by-country-MW.pdf>).
- Euracoal. (2016) 'Country profiles: Hungary'. Brussels: Euracoal Online (<https://euracoal.eu/info/country-profiles/hungary/>).
- EurActiv. (2010) EU plans 'transition subsidies' for coal. London: EurActiv (<https://www.euractiv.com/section/competition/news/eu-plans-transition-subsidies-for-coal-sector/>).
- Európai Bizottság. (2012) State aid SA.34086 (2012/N) – Hungary Investments aiming at the modernisation of the Hungarian energy sector under Article 10 c) EU ETS Directive. Brussels: European Commission (http://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases/246826/246826_1452639_109_4.pdf).
- Európai Bizottság. (2013) Press Release: State aid: Commission approves aid for closure of coal mine in Hungary. Brussels: European Commission (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-35_en.htm).
- Global Energy Network Institute (GENI). (2016) 'An Energy Overview of the Republic of Hungary'. San Diego: GENI (http://www.geni.org/globalenergy/library/national_energy_grid/hungary/EnergyOverviewofHungary.shtml).
- End Coal. (2016) Global Plant Tracker. (<http://endcoal.org/global-coal-plant-tracker/>).
- Magyar Nemzeti Fejlesztési Minisztérium. (2012) National Energy Strategy 2030. Budapest: Magyar Nemzeti Fejlesztési Minisztérium(<http://www.iea.org/media/pams/hungary/HungarianEnergyStrategy2030.pdf>).
- International Energy Agency (IEA). (2016) 'Coal information 2016' Paris: International Energy Agency. (http://www.oecd-ilibrary.org/energy/coal-information-2016_coal-2016-en).
- IEA. (2014) Hungary: electricity and heat for 2014. Paris: IEA (<https://www.iea.org/statistics/statisticssearch/report/?country=HUNGARY=&product=indicators>).
- IEA. (2011) Energy Policies of IEA Countries: Hungary 2011 Review. Paris: IEA (http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/hungary2011_web.pdf).
- International Institute for Sustainable Development (IISD). (2012) Fossil Fuel Subsidies and Government Support in 24 OECD Countries. Winnipeg: IISD (http://www.iisd.org/gsi/sites/default/files/ffs_report_sustain_energy.pdf).
- Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD). (2015) 'Fossil Fuel Subsidies Database'. Paris: OECD (http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=FFS_ESP).
- Rocha, M., Parra, P.Y., Sferra, F., Schaeffer, M., Roming, N., Ancygier, A., Ural, U. and Hare, B. (2017) A stress test for coal in Europe under the Paris Agreement. New York: Climate Analytics. (<http://climateanalytics.org/files/eu-coalstress-test-report-2017.pdf>).
- Rosenthal, E. (2010) 'As Europe Kicks Coal, Hungarian Town Suffers'. New York: New York Times Online(<http://www.nytimes.com/2010/09/16/science/earth/16hungary.html>).
- Sandbag. (2016) How much CO2 came from coal fired power stations in 2015? London: Sandbag.
- Schaible, C., Flisowska, J., Huscher, J., Jones, D., Lazarus, A. and Urbaniak, D. (2016) Lifting Europe's Dark Cloud – how cutting coal saves lives. Brussels: CAN Europe; Brussels: European Environmental Bureau (EEB); Brussels: HEAL; Brussels/London: Sandbag; Gland: WWF (<http://www.eeb.org/index.cfm?LinkServID=E3882544-5056-B741-DBB3E8DE57F619F6>).
- Vaszkó, Cs. (2017) Interview. 14 March 2017.
- World Bank. (2017) World Development Indicators. Washington DC: World Bank (<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>).

Az anyag az Oak Alapítvány és a Hewlett Foundation finanszírozásával készült el.

A szerzők köszönetet mondanak Vaszkó Csabának (WWF Magyarország), a támogatásért és tanácsadásért. A szerzők Holly Combe, Amie Retallick, Claire Bracegirdle, Judit Mária Kemény és Patricia Prohaszka szerkesztői segítségét is szeretnék megköszönni.

Ez az ország tanulmány háttéranyagként szolgál, a Felszámolni Európa szén köldökzsinórját: az állami támogatások nyomon követése 10 országban.

A tanulmány szándéka szerint, a támogatások alatt értendők: közvetlen költségek, adók és illetékek, és egyéb támogatási mechanizmusok (pl. teljesítő képességhez kapcsolódó költség). Ahol erre vonatkozó információ rendelkezésre áll, a fenti költségtényezők mindegyike szerepel, az országokénti nemzeti átlag támogatások között, és a jelen tanulmányban is.

A jelentés részletes tájékoztatást ad az egyes országokról készült tanulmány módszertanairól. A szerzők szívesen fogadják mind a tanulmánnyal, mind a jelentéssel kapcsolatos visszajelzéseket, hogy azok javítsák a szén termeléssel kapcsolatos támogatásokra vonatkozó információk hitelességét és átláthatóságát.

A táblázat összefoglalja a szén termelés támogatásával kapcsolatos adatokat, a vizsgált 10 európai országban: odi.org/coal-subsidies-Europe.

Overseas Development Institute
203 Blackfriars Road
London SE1 8NJ
Tel +44 (0)20 7922 0300
Fax +44 (0)20 7922 0399
www.odi.org
info@odi.org

ODI is the UK's leading independent think tank on international development and humanitarian issues. Readers are encouraged to reproduce material for their own publications, as long as they are not being sold commercially. As copyright holder, ODI requests due acknowledgement and a copy of the publication. For online use, we ask readers to link to the original resource on the ODI website. The views presented in this paper are those of the author(s) and do not necessarily represent the views of ODI or our partners.

© Overseas Development Institute 2017. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial Licence (CC BY-NC 4.0).